

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ
તૃતીય વર્ષ બી.આર.એસ.
(રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ અને રૂરલ હોમસાયન્સ મેનેજમેન્ટ એન્ડ હેલ્થ)
વિષય :- પેપર- ૧૨(અ) જગતના ધર્મો

❖ **પ્રસ્તાવના :-**

વ્યક્તિના અન્ય વ્યક્તિ સાથેના અને સમગ્ર જગત સાથેના સંબંધોના એકકોષી જીવ અમીબાથી માંડીને માનવજીવ સુધીની વિકાસ ગાથા એ આ સૃષ્ટિની અદ્ભૂત વિકાસ ગાથા છે. માનવે 'સ્વ' વિશે જાણવું, સમજવું પડે તેમ છે અને માનવીને સમાજમાં ઉન્નત મસ્તકે જીવવા માટે અનેક પ્રકારના સદ્ગુણો કેળવવા પડે છે. આ સદ્ગુણો તેને જીવનદષ્ટિ આપે છે. આવી જાણકારી સૈધ્ધાંતિક અને વ્યવહારિક હોવી જોઈએ. સદ્ગુણોમાંથી ધર્મનું સર્જન થાય છે. સાચો ધર્મ ઈશ્વર પ્રત્યે સદ્ભાવ જન્માવે છે. માનવીને પોતાની ફરજનું ભાન કરાવે છે.

આવા ખ્યાલોને જે જાણે, સમજે અને સમજપૂર્વક જે ખ્યાલને પોતાનાં જીવનમાં ઉતારે, સ્વધર્મને સમજે, યથાશક્તિ આચરે, તેમજ અન્ય ધાર્મિક ખ્યાલોને સમજે, પાળનારો બને અને ધર્મ પ્રત્યે સદ્ભાવ રાખે તે દષ્ટિએ આ જીવન ગાથા અંગેનો ખ્યાલ આ અભ્યાસક્રમ આપશે તેવી ખ્વાઈશ છે.

❖ **માળખું :-**

અઠવાડિયાના વર્ગો	આંતરિક ગુણ	વર્ષાન્ત ગુણ	કુલ ગુણ	વર્ષાન્ત પ્રશ્નપત્રના કલાક
૦૪	૧૫	૩૫	૫૦	૧ ૧/૨ કલાક

❖ **હેતુઓ :- જગતના ધર્મોના અભ્યાસ દ્વારા વિદ્યાર્થી નીચેની સમજ અને દષ્ટિ કેળવે છે.**

- (૧) જગતના મુખ્ય ધર્મોનો સામાન્ય પરિચય કેળવે.
- (૨) ભિન્ન ભિન્ન ધર્મોની વિવિધતા પાછળની ઐતિહાસિક ભૂમિકા ભજવે.
- (૩) ધર્મ ચિંતકોના જીવન અને કાર્યોમાંથી પ્રેરણા મેળવી જીવનને ઉર્ધ્વગામી બનાવે.
- (૪) સામાજિક સુધારણામાં ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓનું મહત્વ સમજે.
- (૫) અન્ય ધર્મો પ્રત્યે સહિષ્ણુતા અને સમભાવ કેળવે.
- (૬) નીતિમય જીવન જીવવા માટે ધાર્મિક ભાવનાનું મહત્વ સમજે.
- (૭) વિવિધ ધર્મોના સિધ્ધાંતો અને ઉપદેશોનો અભ્યાસ કરે.

❖ **અભ્યાસક્રમનું વિષયવસ્તું :**

❖ **એકમ-૧ ધર્મ :**

- ૧.૧ ધર્મના વિવિધ અર્થો અને વ્યાખ્યાઓ.
- ૧.૨ ધર્મનો ઊદ્ભવ અને વિકાસ.
- ૧.૩ ધર્મ અને સમાજ વચ્ચેનો સંબંધ.
- ૧.૪ ધર્મ અને વિજ્ઞાન વચ્ચેનો સંબંધ.
- ૧.૫ માનવ જીવનમાં ધર્મનું સ્થાન.

❖ **એકમ-૨ હિન્દુ ધર્મ**

- ૨.૧ હિન્દુ ધર્મ એટલે શું ? વ્યાખ્યાઓ.
- ૨.૨ હિન્દુ ધર્મના પંચ પ્રાણ.
  - ૨.૨.૧ પંચમહાયજ્ઞ.
  - ૨.૨.૨ સંસ્કાર.
  - ૨.૨.૩ વર્ણાશ્રમ વ્યવસ્થા.
  - ૨.૨.૪ કર્મ અને પુનર્જન્મ.
  - ૨.૨.૫ ચાર પુરુષાર્થ.

❖ **એકમ-૩ હિન્દુ ધર્મનું સાહિત્ય :-**

- ૩.૧ વેદો

- ૩.૨ ઉપનિષદો
- ૩.૩ રામાયણ
- ૩.૪ મહાભારત
- ૩.૫ ભાગવત ગીતાનો ટૂંકો પરિચય
- ❖ **એકમ -૪ જૈન ધર્મ.**
- ૪.૧ જૈન ધર્મની ઐતિહાસિક ભૂમિકા.
- ૪.૨ મહાવીર સ્વામીનું જીવન અને ઉપદેશ.
- ૪.૩ જૈનધર્મના તત્ત્વજ્ઞાનના સિદ્ધાંતો.
- ૪.૩.૧ અનેકાંતવાદ (સ્યાદવાદ નો સિદ્ધાંત)
- ૪.૩.૨ નવરત્નનો સિદ્ધાંત.
- ૪.૩.૩ અહિંસાનો સિદ્ધાંત.
- ૪.૩.૪ કર્મનો સિદ્ધાંત.
- ૪.૩.૫ ઈશ્વર અંગેની માન્યતા.
- ❖ **બૌદ્ધ ધર્મ :**
- ૪.૪ બૌદ્ધ ધર્મની ઐતિહાસિક ભૂમિકા.
- ૪.૫ ભગવાન ગૌતમ બુદ્ધનું જીવન અને ઉપદેશ.
- ૪.૬ બૌદ્ધ ધર્મના ચાર આર્યવ્રતો
- ૪.૭ બૌદ્ધ ધર્મનો અષ્ટાંગ માર્ગ.
- ❖ **એકમ-૫ ખ્રિસ્તી ધર્મ :-**
- ૫.૧ ખ્રિસ્તી ધર્મની ઐતિહાસિક ભૂમિકા.
- ૫.૨ ઈસુ ખ્રિસ્તનું જીવન અને ઉપદેશ.
- ૫.૩ ગિરિ પ્રવચનો.
- ❖ **ઈસ્લામ ધર્મ :-**
- ૫.૪ ઈસ્લામ ધર્મ પહેલાં આરબોનું જીવન.
- ૫.૫ મહેમદ પયંબર સાહેબનું જીવન અને ઉપદેશ.
- ૫.૬ ઈસ્લામ ધર્મનાં સિદ્ધાંતો.
- ૫.૬.૧ દીન.
- ૫.૬.૨ ઈમાન.
- ❖ **સ્વાધ્યાય પદ્ધતિ:-**
- વિદ્યાર્થી ઉપરના ધર્મોમાંથી કોઈપણ એક ધર્મનો ઉદાણપૂર્વક અભ્યાસ કરે, તેના ઉપર સ્વાધ્યાય કરે. તેની સાથે ધર્મોનો તુલનાત્મક પરિચયનો સ્વાધ્યાય કરે.
- ❖ **શિક્ષણ પદ્ધતિ :**
- (૧) વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ
- (૨) પ્રશ્નોત્તરી પદ્ધતિ

- (૩) જૂથચર્યા
- (૪) સ્વાધ્યાય પદ્ધતિ
- (૫) પરિસંવાદ.

❖ શૈક્ષણિક સાધનો :

- (૧) ધાર્મિક કેસેટો
- (૨) ચાર્ટસ
- (૩) સામાયિકો.

❖ પ્રશ્નપત્રનું માળખું :-

પ્રશ્ન-૧	દીર્ઘોત્તરી પ્રશ્ન	૧૪ ગુણ
	અથવા	
	દીર્ઘોત્તરી પ્રશ્ન	૧૪ ગુણ
પ્રશ્ન-૨	(અ)	૭ ગુણ
	(બ)	૭ ગુણ
	અથવા	
	(અ)	૭ ગુણ
	(બ)	૭ ગુણ
પ્રશ્ન-૩	ટૂંકા પ્રશ્નો / વ્યાખ્યાઓ	૭ ગુણ.
	કારણો / તફાવત.	

કુલ - ૩૫ ગુણ

❖ સંદર્ભ ગ્રંથો :-

(૧)	ગાંધીજીનું ધર્મદર્શન	- મ.જો. પટેલ
(૨)	જગતનાં ધર્મો	- મહેન્દ્ર એફ. રાવ, - સરસ્વતી પ્રકાશન અમદાવાદ
(૩)	હિન્દુ ધર્મ	- સ્વામી શિવાનંદજી, - સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ.
(૪)	વિશ્વના ધર્મોનો પરિચય.	- મહેન્દ્ર એફ. રાવ - અખિલ હિન્દ પ્રકાશન - અમદાવાદ
(૫)	જગતના ધર્મોની વિકાસ રેખા.	- પાનુભાઈ ના ભટ્ટ - બી.એસ. શાહ પ્રકાશન, અમદાવાદ
(૬)	ધર્મ સમન્વય	- વિનોબા - ગાંધી પ્રતિષ્ઠાન - દિલ્હી.
(૭)	ધર્માનું બંધા વિશ્વદર્શન	- સંત બાલજી - મહાવીર સાહિત્ય ભંડાર
(૮)	વિશ્વના વિદ્યમાન ધર્મ	- સલીમ. એન. કાઝી, જયભારત પ્રકાશન.
(૯)	જગતના વિદ્યમાન ધર્મ	- સતીષભાઈ મહેતા - જયભારત પ્રકાશન.
(૧૦)	સામાન્ય ધર્મદર્શન	- વ્યા. મસીદ - મોતીલાલ બનારસી - વારાસણી
(૧૧)	કુરાન સાર	- વિનોબા - યજ્ઞ પ્રકાશન - વડોદરા
(૧૨)	બૌદ્ધ ધર્મ દર્શન	- નવીન જી.શાહ - સરદાર પટેલ યુનિ. આણંદ
(૧૩)	ધર્મનું તુલનાત્મક અધ્યયન	- ભાસ્કર ગોપાલ દેસાઈ - યુનિ. ગ્રંથ, નિર્માણ બોર્ડ - અમદાવાદ
(૧૪)	તુલનાત્મક ધર્મદર્શન	- વ્યા. મસીદ - મોતીલાલ બનારસી - વારાસણી
(૧૫)	હિન્દુ ધર્મની વિશેષતા	- ઈશ્વર પેટલીકર - આર.આર.શેઠ - અમદાવાદ
(૧૬)	સર્વધર્મકી સાહિત્યિક તુલના	- ડૉ. ભગવાનદાસ
(૧૭)	ભારતીય સંસ્કારો	- ભારતીબેન શેતલ - યુનિ. ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ - અમદાવાદ